

รูปแบบการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพการศึกษา ของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ฉลาด จันทรสสมบัติ

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำแผนการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพการศึกษา ควบคู่กับแผนกิจกรรมพัฒนางานของภาควิชาฝ่ายงานคณะศึกษาศาสตร์ ศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ ในการประกันคุณภาพการศึกษาควบคู่กับแผนกิจกรรมพัฒนางานของภาควิชา ฝ่ายงาน คณะศึกษาศาสตร์ ที่เหมาะสม และศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือคณะกรรมการดำเนินงานวิจัยโครงการ จำนวน 19 คน ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี ผลการวิจัยพบว่า 1) แผนการจัดการความรู้ในการประกัน คุณภาพการศึกษาควบคู่กับแผนกิจกรรมพัฒนางานของคณะศึกษาศาสตร์มี 6 ขั้นตอน 2) รูปแบบ การจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพ คณะศึกษาศาสตร์ โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ คือ ภาวะผู้นำของผู้วิจัย ความตระหนักของผู้ร่วมวิจัย

ABSTRACT

The goal of this study is to implement knowledge management (KM) for educational quality assurance (QA), specifically in the divisions of the Faculty of Education, and to identify factors of success of KM for QA. The sample for this study, using a purposive sampling technique, consisted of 19 members of the operational committee of the team of researchers. Mixed methods were used in the research. The following were found: 1) The model of KM in QA consisted of six states in developing model for QA. 2) The KM model as a whole was appropriate at the highest level. 3) Finally, factors of success in KM for QA of Faculty of Education were: the use of leadership of the researcher, participants, and administrators.

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการความรู้. การประกันคุณภาพ

บทนำ

การประเมินคุณภาพการศึกษาจากภายนอก ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประกันคุณภาพ การศึกษาในรอบที่สอง ปี พ.ศ. 2549 นี้มีความแตกต่างจากรอบที่ 1 คือ การประเมินในรอบสองนี้เป็นการ ประเมินที่มีความเป็นปรนัยสูง มีความชัดเจนด้านมาตรฐาน ตัวบ่งชี้ และที่สำคัญมีเกณฑ์สำหรับตัดสินผล การประเมิน ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่พัฒนาไปตามกลุ่มสถาบัน กลุ่มสาขาวิชา โดยหลักการพื้นฐานที่ว่ามุ่งให้สถาบัน ได้มีการพัฒนาจนเป็นเลิศตามอัตลักษณ์ของสถาบัน ซึ่งเกณฑ์การตัดสินนั้นเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน เกณฑ์พัฒนาการ และเกณฑ์การบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายของการปฏิบัติราชการตามแผน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จัดอยู่ในกลุ่มเน้นผลิตบัณฑิตและวิจัย โดยให้น้ำหนักรวมที่ตัวบ่งชี้เฉพาะ 1) มาตรฐานด้านคุณภาพบัณฑิตมีน้ำหนักเฉพาะสูงกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 35 2) มาตรฐานด้าน งานวิจัยและงานสร้างสรรค์มีน้ำหนักเฉพาะสูงกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 30 3) มาตรฐานด้านการบริการ วิชาการมีน้ำหนักเฉพาะสูงกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 20 4) มาตรฐานด้านทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม มีน้ำหนักเฉพาะสูงกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 10 (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2549: 5)

จากการจัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาตามจุดเน้นการปฏิบัติตามพันธกิจของสถาบันมีผลกระทบ ถึงกลุ่มสถาบัน กลุ่มสาขาวิชาที่ต้องมีการปรับตัวและนับว่าเป็นเรื่องใหม่ในระดับของคณะ ภาควิชา สาขาวิชา ต้องมีการวางระบบการประกันคุณภาพภายในสถาบันและการประกันคุณภาพภายนอกที่เกิด ความเชื่อมโยงทั้งผู้บริหาร ผู้วางแผน ผู้ปฏิบัติตลอดทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยน อย่างต่อเนื่องเกิดเป็นวัฒนธรรมองค์กรในลักษณะของการทำงานแบบมีส่วนร่วม เกิดเป็นองค์กร แห่งการเรียนรู้ การจัดการความรู้ในลักษณะการประกันคุณภาพและประสิทธิภาพขององค์กร ประกอบกับ คณะศึกษาศาสตร์ได้ปรับแผนกลยุทธ์ พ.ศ. 2549-2552 ใหม่ซึ่งมีจุดเน้นตามเป้าประสงค์ 10 ประการ และในเป้าประสงค์ที่ 9 ดำเนินการประกันคุณภาพภายในเพื่อพัฒนาการศึกษาอย่างต่อเนื่องให้ได้รับ การรับรองมาตรฐานคุณภาพ รวมทั้งเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณชน ตรงกับกลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริม และพัฒนาระบบการประกันคุณภาพ โดยมีเป้าหมายหลัก คือ 1) มีโครงการให้ความรู้เกี่ยวกับการประกัน คุณภาพการศึกษาเพิ่มเติมให้แก่บุคลากร ไม่น้อยกว่า 2 โครงการต่อปี 2) ทุกหน่วยงานในสังกัดคณะ มีระบบและกลไกการประกันคุณภาพภายในครบถ้วน ภายในปี พ.ศ. 2549 3) มีการจัดทำแผนพัฒนา คุณภาพ (Improvement Plan) จากผลการประเมินและมีการดำเนินงานในแต่ละแผนพัฒนาสำเร็จตาม เป้าหมายไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 4) มีระบบประเมินการสอนของอาจารย์ทุกรายวิชา และประเมินผ่าน ระบบออนไลน์ภายในปี พ.ศ. 2549 (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม คณะศึกษาศาสตร์, 2549: 20)

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพการศึกษาของคณะ ศึกษา ศาสตร มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อนำผลที่ได้ไปใช้พัฒนาบุคลากร พัฒนางานและองค์กร ให้มีคุณภาพ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อจัดทำแผนการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพการศึกษา ควบคู่กับแผนกิจกรรมพัฒนางานของภาควิชา ฝ่ายงานของคณะศึกษาศาสตร์
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพการศึกษา ควบคู่กับแผนกิจกรรมพัฒนางานของภาควิชา ฝ่ายงาน คณะศึกษาศาสตร์ มีกลไกในการทำงานที่มีประสิทธิภาพ
3. เพื่อศึกษาปัจจัย เงื่อนไขแห่งความสำเร็จของการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ เลือกมาแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ คณะกรรมการดำเนินงานฝ่ายวิจัยบริการวิชาการและประกันคุณภาพการศึกษาตามคำสั่งคณะศึกษาศาสตร์ ที่ 248/2549 ลงวันที่ 2 พฤษภาคม 2549 และผู้สนใจอาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จำนวน 19 คน

2. ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยร่วมกันระหว่างทีมจัดการความรู้ ผู้ประสานงานหลักกลุ่มงาน ซึ่งถือเป็นตัวแทนกลุ่มประสิทธิภาพองค์กรแต่ละภาควิชา/สาขาวิชา ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) ทั้งการเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) และการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณมาประยุกต์ใช้ในการวิจัย มีขั้นตอนในการวิจัย คือ 1) เตรียมทีมแกนนำนักวิจัย 2) สร้างแรงจูงใจและการมีส่วนร่วม 3) จัดทำแผน 4) นำแผนไปปฏิบัติ 5) ติดตามผลและยกระดับความรู้และ 6) ประเมินผลสรุป

3. วิธีดำเนินการวิจัย

1. **ช่วงที่ 1** ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย คือ ศึกษาทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับความรู้และการจัดการความรู้ ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบขอบข่ายของกิจกรรมสำคัญขององค์กรในการจัดการความรู้ วงจรการจัดการความรู้ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้

2. ช่วงที่ 2 คัดเลือกผู้ร่วมวิจัย

ภาควิชาเป้าหมายที่ทำการศึกษามี 6 ภาควิชา คือ ภาควิชาการบริหารการศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน ภาควิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว ภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา และภาควิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพและการกีฬา มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกดังนี้

1) ภาควิชาในคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม หลักเกณฑ์ที่ใช้คัดเลือก คือ เป็นภาควิชาที่มีกลุ่มสาขาวิชาที่มากกว่า 1 สาขาวิชาขึ้นไป คณะอาจารย์มีความหลากหลายของสถาบัน การศึกษาที่จบ และมีกิจกรรมการพัฒนาที่ต่อเนื่อง แต่ยังไม่ได้นำการจัดการความรู้มาใช้ควบคู่กับการ พัฒนางาน และอาสาสมัครเข้าร่วมเรียนรู้และพัฒนางานให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่และในส่วนของการเลือก ภาควิชา ฝ่ายงานในคณะศึกษาศาสตร์ ถือเป็นทีมผู้ร่วมวิจัยในส่วนของผู้ปฏิบัติงาน นักจัดการความรู้ ทุกภาควิชา รวม 10 คน

2) ภาควิชาที่คัดเลือกทำการศึกษา ได้แก่ ภาควิชาการบริหารการศึกษา มี 2 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาการบริหารการศึกษาและสาขาวิชาการศึกษานอกระบบ รวมจำนวน 9 คน

3. ช่วงที่ 3 สร้างรูปแบบการจัดการความรู้ แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน

1) สร้างรูปแบบชั่วคราว (Tentative Model) การจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพ อาศัย กรอบแนวคิดในการวิจัย ด้านขอบข่ายของกิจกรรมสำคัญในการจัดการความรู้ตามแนวคิดของ Nonaka และ Takeuchi (Nonaka and Takeuchi, 1995: 20-25) ของ วิจารย์ พานิช (2548:105-106) และกระบวนการ จัดการความรู้ของ วิลกิง (Wiggs, 1993: 51) และเทคนิคการพัฒนาหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับการทำงานแบบมีส่วนร่วมและการรู้จักสามัคคี (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อ ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ม.ป.ป.: 3-23) แล้วนำมาบูรณาการกับเทคนิคการพัฒนา เป็นรูปแบบชั่วคราวการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพของคณะศึกษาศาสตร์ แล้วนำรูปแบบชั่วคราว เสนอผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน พิจารณาความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติและความสอดคล้อง กับแผนพัฒนากลุ่ม

2) ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบชั่วคราวการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพและ ปรับปรุงรูปแบบ ซึ่งดำเนินการดังนี้ (1) ประชุมวางแผนร่วมกับทีมผู้บริหารและทีมนักจัดการความรู้ ประกันคุณภาพ เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (2) สร้างทีมให้เกิดความตระหนัก โดยกระบวนการ เรียนรู้ การทำงานแบบมีส่วนร่วม การวิจัยและพัฒนาแบบร่วมมือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประชุมชี้แจงศึกษาดูงานการจัดทำวิสัยทัศน์การจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพ (3) ทำแผนพัฒนา กลุ่มงานในองค์กรควบคู่การจัดการความรู้อย่างน้อย 4 ส่วน คือ วิสัยทัศน์ กระบวนการปฏิบัติการแลกเปลี่ยน เรียนรู้และการสกัดองค์ความรู้ (4) ปฏิบัติตามแผนควบคู่กับการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพของ คณะ/ภาควิชา/สาขาวิชาเป้าหมายเกี่ยวกับการทำงานแบบมีส่วนร่วม การทำงานเป็นทีมการประเมินผลแบบ มีส่วนร่วมและการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพ (5) สรุปบทเรียน สะท้อนผล วางแผนปรับปรุง พัฒนางานควบคู่กับการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ในระดับภาควิชา สาขา วิชาและฝ่ายงานในคณะ (6) ดำเนินการนำร่องกิจกรรมสำคัญตามประเด็นแผนกลยุทธ์เป้าประสงค์ กลยุทธ์ และเป้าหมายในการประกันคุณภาพของคณะ/ภาควิชา/สาขาวิชา ควบคู่กับการจัดการความรู้ในการประกัน คุณภาพ (7) ประเมินผลการดำเนินงานการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพการศึกษาของคณะ/ภาควิ ชา/สาขาวิชา เทียบเคียงกับคณะ/ภาควิชา/สาขาวิชาอื่นๆ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย (8) การยกย่องเห็น

คุณค่า ให้ความสนใจ สำคัญกว่ารางวัลเป็นตัวเงินหรือสิ่งของ แยกออกเป็น 2 มิติ คือ 1) รางวัลแก่ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน และ 2) รางวัลแก่การสร้างความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ และการสักระดมความรู้

ผลการวิจัย

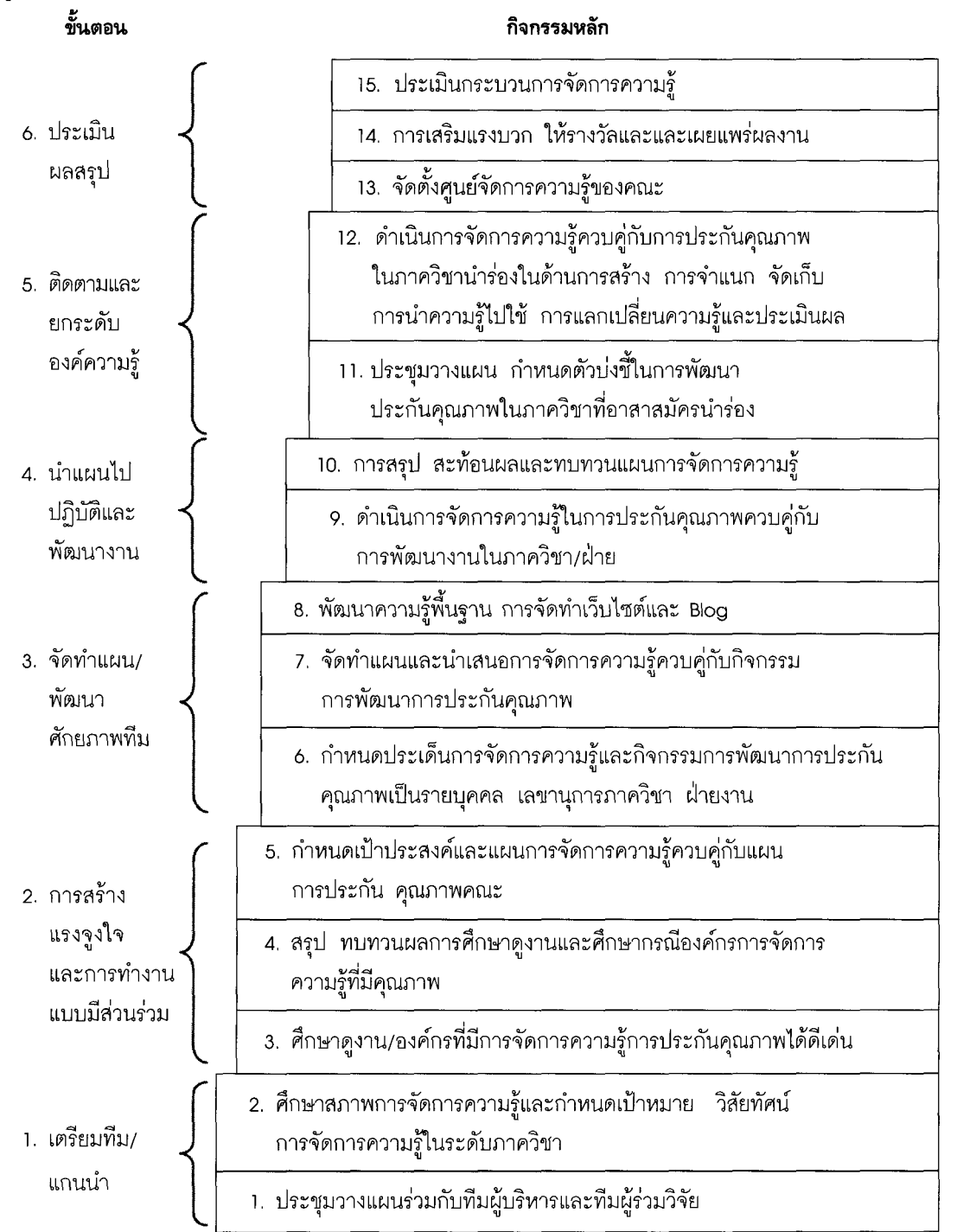
1. แผนการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพการศึกษา ควบคู่กับแผนกิจกรรมพัฒนางานของภาควิชา ฝ่ายงานของคณะศึกษาศาสตร์ แบ่งออกเป็น 6 ระยะ คือ 1) เตรียมทีมแกนนำนักวิจัย 2) สร้างแรงจูงใจและการมีส่วนร่วม 3) จัดทำแผน 4) นำแผนไปปฏิบัติ 5) ติดตามผลและยกระดับความรู้ และ 6) ประเมินผลสรุป หลังจากนั้นได้นำเสนอให้คณะกรรมการประกันคุณภาพการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ตรวจสอบความสมบูรณ์ ได้มีการปรับปรุงกิจกรรมการจัดการความรู้และขั้นตอนในการดำเนินการให้มีความสมบูรณ์ส่งผลให้นำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ควบคู่กับการจัดการความรู้ตามแผนพัฒนากลุ่มได้จริง แต่ในการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอน สามารถยืดหยุ่นตามช่วงเวลาของวงรอบการประกันคุณภาพ

2. การพัฒนาและทดลองใช้รูปแบบการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพการศึกษา

2.1 สร้างรูปแบบการจัดการความรู้ (Conceptual Model) เป็นรูปแบบการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพการศึกษาชั่วคราว โดยนำแนวคิดการดำเนินการจัดการความรู้ของโนนาเกะ และทาเกชิ ของวิจารณ์ พานิช และกระบวนการจัดการความรู้ของวิวกิ แล้วนำรูปแบบดังกล่าวผ่านรองคณบดีฝ่ายบริหาร รองคณบดีฝ่ายบุคลากร กิจกรรมนิสิตและและศิษย์เก่าสัมพันธ์ และคณะกรรมการประกันคุณภาพคณะศึกษาศาสตร์ รวมจำนวน 5 ท่าน พิจารณาความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติและความสอดคล้องของแผนดำเนินการกับรูปแบบการบริหารในการประกันคุณภาพการศึกษา ผลการพิจารณาของคณะกรรมการ พบว่า 1) รูปแบบการจัดการความรู้โดยรวมมีเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของรูปแบบการจัดการความรู้โดยรวมอยู่ในระดับเป็นไปได้มากที่สุดและ 3) ความสอดคล้องระหว่างแผนดำเนินการกับรูปแบบการจัดการความรู้โดยรวมอยู่ในระดับสอดคล้องมากที่สุด

2.2 ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบชั่วคราว การจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพและปรับปรุงรูปแบบ แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 การดำเนินการตามแผนกิจกรรมกลุ่มควบคู่กับการจัดการความรู้ 1) เตรียมทีมแกนนำนักวิจัย เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับกลุ่มคนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วม 2) สร้างแรงจูงใจและการมีส่วนร่วม เป็นการเรียนรู้ร่วมกันและพัฒนางาน การมีส่วนร่วมในชั้นเบื้องต้นจนถึงขั้นการมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ 3) จัดทำแผน เป็นการเรียนรู้ร่วมกันและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพของทีม และแกนนำให้เกิดความตระหนัก 4) นำแผนไปปฏิบัติด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในประเด็นกิจกรรมที่ง่ายและสอดคล้องกับงานประกันคุณภาพ ของฝ่ายตนเองก่อน 5) ติดตามและยกระดับความรู้ ปรับปรุงแผนและปฏิบัติจริงตามข้อตกลงในประเด็นที่สนใจ ได้แก่ กิจกรรมพัฒนาทีมคุณภาพ ยกกระตือรือร้นการประกันคุณภาพในระดับภาควิชา มีภาควิชาที่สนใจเข้าร่วมการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพ คือ ภาควิชาการบริหารการศึกษามีรูปแบบการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพที่พัฒนาร่วมกัน

ทั้งผู้บริหาร คณาจารย์และเลขานุการภาควิชา ผู้ร่วมวิจัย คือผู้ปฏิบัติงานฝ่ายงาน 6) ประเมินผลสรุปมีการสร้างความรู้ จำแนกความรู้ จัดเก็บความรู้ การนำความรู้ไปใช้ การแลกเปลี่ยนความรู้และการประเมินความรู้ ช่วงที่ 2 ผลการพัฒนาและทดลองใช้รูปแบบการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพ มีการปรับปรุงรูปแบบที่เหมาะสมปรากฏดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 รูปแบบการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพคณะศึกษาศาสตร์

2.3 ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการความรู้และการเรียนรู้ในระดับ บุคคลและกลุ่ม ส่งเสริมให้กลุ่มได้ทบทวนชิ้นงานดีเด่น และเผยแพร่ในรูปแบบต่างๆ จากการทดลองใช้รูปแบบการจัดการความรู้ตามขั้นตอน แผนงานกิจกรรม ระยะเวลา ความพร้อมของทีม ผู้ร่วมวิจัย ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ การวิจัยอย่างมีคุณภาพส่งผลต่อการพัฒนาคน พัฒนางานและองค์กร สรุปได้ ดังนี้

1) การสร้างความรู้ ก่อนการดำเนินการการสร้างหรือแสวงหาความรู้ให้ภาควิชา/ฝ่ายงาน ของตนเองที่เป็นจริงและให้เกิดความยั่งยืน มีการทำงานต่อเนื่องนั้น มีการสร้างองค์ความรู้ที่เด่น และเป็นเอกลักษณ์ ยังมองไม่รอบด้าน และยังไม่เกิดกระบวนการปฏิบัติที่เป็นจริงยังขาดความรู้ เรื่องการใช้และเชื่อมโยงข้อมูล หลังการดำเนินการวิจัย มีประสบการณ์ในการไปศึกษาดูงาน ผูกอบรม จากคณะที่มีผลงานดีเด่นด้านการประกันคุณภาพการศึกษา ทำให้เกิดความมุ่งมั่นที่จะปรับปรุง กระบวนการทำงาน

2) การจำแนกความรู้ ก่อนการดำเนินการวิจัย มีการจัดระบบองค์ความรู้ของกลุ่ม อยู่บ้าง จะเป็นผู้เชื่อมโยงองค์ความรู้และสะท้อนผลถึงความเหมาะสม ไม่มีการจัดระบบความสำคัญ ขององค์ความรู้เด่นและแสวงหาความรู้เป็นไปตามกระแสนิยม มีการลอกเลียนแบบ หลังการดำเนินการวิจัย มีการจัดระบบองค์ความรู้เด่นชัดเจนขึ้น มีการร่วมคิดร่วมปฏิบัติในแต่ละกระบวนการทำงาน วิธีการปฏิบัติ ที่ดี และมีการจัดบันทึกข้อมูลเป็นรายบุคคลเพิ่มขึ้น

3) การจัดเก็บความรู้ ก่อนการดำเนินการวิจัย มีการจัดเก็บความรู้ของสื่อบุคคลและสื่อ ของกลุ่มในลักษณะสื่อเอกสารทั่วไป และสิ่งพิมพ์อยู่บ้าง แต่ยังไม่นำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการจัดเก็บข้อมูล มีการสรุปผลการดำเนินงานและองค์ความรู้เป็นครั้งคราว หลังการดำเนินการวิจัย มีการจัดเก็บความรู้ ของกลุ่มเป็นเอกสารและสิ่งพิมพ์ เอกสารอิเล็กทรอนิกส์เพิ่มขึ้น มีการจัดบันทึกลงในสมุดเป็นรายบุคคล ตามบทบาทหน้าที่และมีผู้บันทึกข้อมูลตามประเภทกิจกรรม มีการจัดเก็บลงในฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ และมีการบันทึกลงในเว็บไซต์ของคณะ

4) การนำความรู้ไปใช้ ก่อนการดำเนินการวิจัย มีการนำความรู้ไปใช้ทั้งลักษณะสื่อบุคคล และสื่อเอกสารทั่วไป ยังไม่มีการนำเอาสื่ออิเล็กทรอนิกส์ไปใช้ การเชื่อมโยงความรู้จากภายนอก อยู่ในขีดจำกัด หลังการดำเนินการวิจัย มีการนำความรู้ไปใช้ทั้งในสื่อบุคคล เอกสารทั่วไปเอกสาร อิเล็กทรอนิกส์เพิ่มมากขึ้น เชื่อมโยงติดต่อสื่อสารกับเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกคณะได้มากขึ้น

5) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ก่อนการดำเนินการวิจัย มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สอนงาน ของกลุ่มในลักษณะของเวทีจริง คือ การพูดคุย ชักถาม สราิต ลงมือปฏิบัติ หลังดำเนินการ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในสายงานและนอกสายงาน ทั้งเวทีจริง และมีการถอดองค์ความรู้ เป็นบทเรียนที่สำคัญตามสภาพที่เป็นจริง ไว้ในเว็บไซต์การจัดการความรู้ของคณะ มีผู้จัดเก็บข้อมูล และปรับปรุงข้อมูลที่เป็นปัจจุบันในลักษณะของเวทีเสมือน โดยผ่านอินเทอร์เน็ตหรือเว็บไซต์

6) การประเมินความรู้ ก่อนดำเนินการวิจัย คนในกลุ่มองค์กรที่เป็นบุคคลต่างคนต่างทำงาน ต่างเรียนรู้ ต่างคนต่างคิดต่างตัดสินใจ รอคอยคำสั่งจากผู้บริหาร ผู้นำกลุ่มไม่มีมาตรฐานในการทำงาน ไม่มีฐานข้อมูล ในการเชื่อมโยงข้อมูล ทำงานร่วมกันเป็นครั้งคราว และยึดถือข้อมูลของตนเองไม่ยอมแลกเปลี่ยน ไม่มีฝ่ายประสานงานการจัดการความรู้ขององค์กรที่ชัดเจน หลังการดำเนินการวิจัย ทีมผู้ร่วมวิจัยในแต่ละกลุ่มชุมชนนักปฏิบัติ เป็นบุคคลที่ใฝ่เรียนรู้มากขึ้น มีการทำงานเป็นทีม ทำงานอย่างมีเป้าหมายและเริ่มนำมาตรฐานการทำงานของฝ่ายปฏิบัติการมาใช้ โดยมีฐานข้อมูลในการบันทึกข้อมูลและเชื่อมโยงข้อมูลจากภายในและภายนอกคณะได้มากขึ้น

3. ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ พบว่า

3.1 การใช้ภาวะผู้นำของผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัยและผู้บริหาร กรรมการบริหาร คณะศึกษาศาสตร์ เป็นทั้งผู้เรียนรู้ ผู้สอนงาน ผู้บริหารจัดการจากภายนอก เป็นผู้เสริมพลังกระตุ้นให้เกิดการทำงานแบบมีส่วนร่วมมีความต่อเนื่อง ซึ่งผู้วิจัยเรียกตนเองว่า ผู้อำนวยความสะดวก 1

3.2 บุคคลสำคัญในการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพการศึกษา ของคณะศึกษาศาสตร์ เมื่อดำเนินการวิจัยในระยะสุดท้าย ทีมผู้ร่วมวิจัยมีความมุ่งมั่นที่จะผลิตชิ้นงาน มีบรรยากาศในการทำงานเพื่อให้สำเร็จตามบทบาทหน้าที่ในการจัดการความรู้ และนำเสนอผลงานของตนเองตามประเด็นที่สนใจ และเกี่ยวข้องกับงานการประกันคุณภาพการวิจัยครั้งนี้ เรียกว่า ผู้ร่วมวิจัย เรียกตนเองว่าผู้อำนวยความสะดวก 2 (Facilitator) สามารถปฏิบัติงานแทนผู้วิจัยหลัก ตามข้อตกลงผู้ปฏิบัติงานกลุ่มคือนักจัดการความรู้ในภาควิชา/ฝ่ายงาน ซึ่งระยะแรกหัวหน้าภาควิชา คณาจารย์และเลขานุการภาคและรองคณบดีที่เกี่ยวข้องได้ร่วมเรียนรู้และปฏิบัติงานร่วมกัน ผู้ประสาน คือ เลขานุการคณะศึกษาศาสตร์ มีหน้าที่ประสานงาน เชื่อมโยงกลุ่มและบุคลากรให้เข้าร่วมกิจกรรมในการวิจัยครั้งนี้ เป็นกลุ่มบุคคลสำคัญในการจัดการความรู้ให้สำเร็จ

3.3 การเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยได้มีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มแรก คือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการวิจัยเกิดบรรยากาศในการทำงาน เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดเป็นเจ้าของ มีความคิดริเริ่มวิสัยทัศน์ การทำงานแบบมีส่วนร่วม การบริหารจัดการที่ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่เกิดความต่อเนื่อง และมีพันธะทางใจที่จะดำเนินการด้วยตนเองและเกิดความเชื่อมั่นในองค์ความรู้ขององค์กรตนเอง และมีการพึ่งพาตนเองมากขึ้น

3.4 การเรียนรู้ด้วยวิธีปฏิบัติปรับปรุงพัฒนางาน การตั้งคำถามใหม่และนำไปปฏิบัติ ให้นำบรรลุเป้าหมายเป็นผลจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ถือเป็นวิถีชีวิตส่งผลให้เกิดปฏิบัติสัมพันธ์ซึ่งกันและกันทั้งกลุ่มตนเองและกลุ่มอื่น มีความเห็นอกเห็นใจเกิดความรักเอื้ออาทรต่อกัน มีความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ถือเป็นการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพการศึกษาแบบบูรณาการทั้งภาควิชาและคณะ

3.5 บุคคลที่เป็นทีมผู้ร่วมวิจัย มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้การปฏิบัติงาน ในกลุ่มของตนเองและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับบุคคล กลุ่มชุมชนนักปฏิบัติ มีความพยายามที่จะนำความรู้จากภายในตัวเอง (Tacit) ที่ผ่านการปฏิบัติ ทดลองใช้จนเกิดความมั่นใจ มีการสรุปถอดบทเรียน จัดบันทึกเป็นเอกสารหลักฐาน (Explicit) ถือเป็นองค์ความรู้ ขององค์กรที่มีความหมายและมีความเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งจะเห็นได้จากภาควิชาการบริหารการศึกษา มีการทบทวนบทบาทหน้าที่ของคณาจารย์ บุคลากร ให้เกิดการบูรณาการบริหารจัดการองค์กรที่มีคุณภาพทั้งงาน บุคลากร เงิน การจัดการและเวลา เป็นไปตามจุดเน้นผลจากการสรุปในวันที่ 29 พฤษภาคม 2550 และเกิดการยอมรับในการพัฒนางานภาควิชาอื่นๆ ของคณะศึกษาศาสตร์ ปีการศึกษา 2550 ที่ถือเป็นจุดเน้นสำคัญ รวม 10 ตัวบ่งชี้

อภิปรายผล

ในการวิจัย การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพครั้งนี้ มีประเด็นที่น่าสนใจที่นำมาอภิปรายได้ดังนี้

1. ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพ เป็นรูปแบบที่พบว่าได้ผลสำเร็จตามที่คาดหวังไว้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดมาจากทฤษฎีการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมและผลการวิจัยของผู้ทรงคุณวุฒิในระดับสากล ทั้งในส่วนของจัดการความรู้และในส่วนของเทคนิคการพัฒนา เช่น ใช้แนวคิดการจัดการความรู้ของโนนากะและทาเกอุชิ (Nonaka and Takeuchi, 1995: 20-55) ของวิจารณ์ พานิช (2548: 105-106) และกระบวนการจัดการความรู้ของวิลิก (Wilig) บูรณาการกับเทคนิคการพัฒนา ได้แก่ ใช้หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม การรู้ รัก สามัคคี (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ม.ป.ป.: 2-32) ร่วมกับหลักการอื่นๆ หลักฐานสำคัญที่ควรนำมาอภิปราย ได้แก่

1) เกิดบุคคลสำคัญในการเรียนรู้ ของภาควิชาที่มีนักจัดการความรู้ 4 กลุ่มได้แก่ ผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ผู้ปฏิบัติงานกลุ่ม (Practitioner) ผู้จัดบันทึก (Note Taker) และผู้ประสานงาน (Network Manager) สอดคล้องกับโนนากะและทาเกอุชิ (Nonaka & Takeuchi, 1995: 20-25) การสร้างทีมจัดการเริ่มที่ตัวบุคคลเป็นหลัก สมาชิกในองค์กรเข้าใจบทบาทหน้าที่ในการจัดการความรู้ คือ ผู้จัดการความรู้ตัวจริงเป็นเจ้าของที่ปฏิบัติงานหลัก กลุ่มผู้บริหารระดับกลางเป็นผู้ตีความ แปลงความรู้ให้เป็นลายลักษณ์อักษร กลุ่มผู้บริหารความรู้ ทำหน้าที่กำหนดเป้าหมาย สร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการแลกเปลี่ยน และคอยสกัดความรู้ให้เกิดมูลค่าเพิ่ม สอดคล้องกับ วิจารณ์ พานิช (2548: 23-48) บุคคลสำคัญในการจัดการความรู้ในองค์กร ได้แก่ คุณอำนวย เป็นผู้ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ในเชิงกิจกรรมระบบและวัฒนธรรม คุณกิจ เป็นผู้ปฏิบัติงานกลุ่ม ถือเป็นนักจัดการความรู้หรือผู้ดำเนินกิจกรรมประมาณร้อยละ 90 ของทั้งหมด

2) เกิดการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติซึ่งมีที่มาของความรู้ได้จากปัญหา การตั้งคำถาม การแก้ปัญหาด้วยการปฏิบัติจริงจนเกิดองค์ความรู้ที่เหมาะสม นำไปสู่การจัดการความรู้ตามประเด็นที่สนใจประกอบด้วย การสร้างความรู้ การจำแนก การจัดเก็บ การนำไปใช้ การแลกเปลี่ยนความรู้ และการประเมินผล สอดคล้องกับหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ม.ป.ป.: 32) ทรงมีพระราชดำริ ความว่า รู้ รัก สามัคคี ซึ่งบุคคลและกลุ่มคนจะต้องรู้ รู้ว่าการจะลงมือทำสิ่งใดนั้นจะต้องรู้เสียก่อน รู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหาและรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา มีความรัก ที่จะต้องพิจารณาเข้าไปที่ลงมือปฏิบัติแก้ปัญหานั้นๆ และความสามัคคีที่จะปฏิบัติลงไปในนั้น ควรคำนึงเสมอว่าเราจะทำงานคนเดียวไม่ได้ ต้องทำงานร่วมมือร่วมใจเป็นองค์กรเป็นหมู่คณะ จึงจะมีพลังเข้าไปแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี สอดคล้องกับประเวศ วะสี (2545: 21) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งไม่เพียงพอที่จะทำให้เรื่องนั้นสำเร็จ เพราะคนอื่นๆ องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้องไม่ได้เรียนรู้ การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติเท่านั้นจะบังเกิดผลสำเร็จซึ่งต้องจัดการความรู้ผ่านการปฏิบัติเป็นชุดความรู้ของแต่ละกลุ่มองค์กร และสอดคล้องกับ เนาวรัตน์ พลายน้อย (2546: 2-5) ที่กล่าวว่า การจดบันทึกหลังการปฏิบัติ (AAR) ถือเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญในการสกัดแก่นของความรู้ ข้อค้นพบของบุคคลหรือองค์กรที่เหมาะสม

3) เกิดศูนย์จัดการความรู้ที่เป็นตัวขับเคลื่อนให้กลุ่มได้พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของแต่ละหมู่บ้านดำเนินงานให้บรรลุวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีคณะกรรมการบริหารศูนย์ติดตามความก้าวหน้าในการพัฒนางาน โดยผ่านเวทีประชุมประจำเดือน และเวทีเสมือนซึ่งมีเว็บไซต์ในระบบใช้อินเทอร์เน็ตเป็นแหล่งเผยแพร่ผลการจัดการความรู้และเป็นแหล่งเก็บ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สอดคล้องกับ แนวคิดของโนนากะและทาเกอุชิ (Nonaka and Takeuchi, 1995: 71-72) และวิจารณ์ พานิช (2548: 1-4) ในส่วนที่ว่าในการจัดการความรู้ต้องอาศัยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสนับสนุนและเครื่องมือหรือเทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดการความรู้

2. ทีมผู้ร่วมวิจัยโดยรวมมีความพึงพอใจในการดำเนินการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพของคณะศึกษาศาสตร์ อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามผู้ปฏิบัติงานภาควิชา ฝ่ายงาน พบว่า ผู้ปฏิบัติการภาควิชา มีความพึงพอใจการดำเนินการจัดการความรู้ในระดับมาก ฝ่ายงาน พบว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะทุกคนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามความสนใจและมีการปรับปรุงพัฒนาของตนให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ทุกคนได้ทำงานตามบทบาทหน้าที่ของศูนย์จัดการความรู้ นำไปสู่การดำเนินงานที่บรรลุเป้าหมาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจร่วมกัน สอดคล้องกับการประเมินคุณภาพภายนอก รอบ 2 ในส่วน of คณะศึกษาศาสตร์ พบว่า ได้รับการรับรองมาตรฐานและมีผลการประเมินของกรรมการโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2549: 33)

3. ปัจจัยแห่งความสำเร็จของรูปแบบการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพ ที่สำคัญบางปัจจัยสมควรนำมาวิจารณ์ คือ

1) บุคคลสำคัญในการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพ เมื่อดำเนินการวิจัยในระยะสุดท้าย ทีมผู้ร่วมวิจัยมีความมุ่งมั่นทำงานเพื่อส่วนรวมให้เกิดผลสำเร็จตามบทบาทหน้าที่ แสดงออกถึงความเป็นเจ้าของกิจกรรมและแผนงาน มีการแสวงหาความร่วมมือจากบุคคล องค์กรทั้งภายในและภายนอกมากขึ้น

2) การเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยได้มีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มแรก คือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการวิจัย สอดคล้องกับ ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ (2542: 22-24) หลักการบริหารของผู้นำองค์กรที่ให้ความไว้วางใจผู้นำมีبارมี อิทธิพลต่อองค์กรสูง

3) การเรียนรู้ด้วยวิธีปฏิบัติเป็นวิถีชีวิต มีการปฏิบัติลงมือกระทำจริง เกิดประสบการณ์องค์ความรู้ใหม่ ซึ่งเอื้ออำนวยต่อการนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง เกิดความเชื่อมโยงสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของบุคคลและกลุ่มองค์กร เกิดการจัดการความรู้แบบบูรณาการและการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยวนุช ทินนะลักษณ์ (2549: 1-17) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างความรู้ในสังคมไทยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า การสร้างความรู้ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสังคมไทย ถือเป็นวิถีในการพึ่งพาตนเอง ปฏิบัติพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ในสิ่งที่ตนถนัดสามารถสร้างองค์ความรู้ เพื่อแก้ปัญหาและอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขและมีแนวโน้มถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน

4) เกิดกลไกหนุนเสริมการทำงานร่วมกัน คือ ศูนย์การจัดการความรู้ของคณะศึกษาศาสตร์ โดยการบริหารจัดการของทีมผู้ร่วมวิจัยเพื่อติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานของกลุ่มชุมชนนักปฏิบัติ ฝายงานและภาควิชาให้เกิดความต่อเนื่องและมีความเชื่อมสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีเว็บไซต์ใช้ระบบอินเทอร์เน็ตเป็นแหล่งแสวงหาความรู้และเผยแพร่ผลงานการจัดการความรู้เป็นแหล่งจัดเก็บ และแลกเปลี่ยนความรู้ของคนทั้งภายในและภายนอกองค์กร สอดคล้องกับ ฉลาด จันทรสมบัติ (2550: 260-265) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของครุชุมชน งานวิจัยบางส่วนพบว่า มีกลไกขับเคลื่อน คือ ศูนย์จัดการความรู้ของครุชุมชน เป็นศูนย์ประสานงาน แหล่งพบปะเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ช่องทางในการสื่อสารปฏิบัติงานร่วมกัน และจัดเก็บองค์ความรู้รวมของทีมผู้ร่วมวิจัยและผู้สนใจ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำรูปแบบไปใช้

1.1 การนำรูปแบบการจัดการความรู้ในการประกันคุณภาพที่พัฒนาขึ้นไปใช้ให้ได้ผลเต็มที่ ต้องดำเนินการครบถ้วนตาม 6 ขั้นตอน และ 15 กิจกรรมหลัก หากคณะ ภาควิชาจะดำเนินการต่อเนื่องสามารถเริ่มดำเนินงานจากกิจกรรมที่ 6

1.2 ทีมผู้ร่วมวิจัยที่ถือเป็นบุคคลสำคัญในการจัดการความรู้ในระดับภาควิชา ควรส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้บริหารภาควิชา คณาจารย์และเลขานุการภาควิชาได้ดำเนินการเรียนรู้ร่วมกันก่อน เพื่อกำหนดเป้าหมายตัวบ่งชี้ในการพัฒนางานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ในการประกันคุณภาพทั้งภายในและภายนอก

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยและพัฒนาคุณภาพการศึกษา การจัดการความรู้ควบคู่ กับการบริหารแบบครบวงจร (Total Quality Management) ในระดับภาควิชาและระดับคณะ

2.2 ควรมีการวิจัยปฏิบัติการในระดับภาควิชา โดยใช้หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การพึ่งพาตนเอง การทำงานแบบมีส่วนร่วมการรู้ รัก สามัคคี เชื่อมโยงทั้งในส่วนขององค์กร นิสิตและผู้ให้บริการที่เป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

- ฉลาด จันทรสมบัติ. 2550. **การพัฒนาารูปแบบการจัดการความรู้องค์กรชุมชน**. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เนาวรัตน์ พลายน้อย. 2546. **การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในการถอดบทเรียนด้วยเครื่องมือการวิเคราะห์หลังการปฏิบัติ (After Action Review): เอกสารประกอบการฝึกอบรม วันที่ 11 พฤศจิกายน 2546, ณ มหาวิทยาลัยมหิดล จังหวัดนครปฐม, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล. (อัดสำเนา).**
- ประเวศ วะสี. 2545. **เครือข่ายแห่งปัญญา**. กรุงเทพฯ: ดีไซน์.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์. 2542. **การบริหารจัดการอุดมศึกษา: หลักการและแนวทางตามแนวปฏิรูป**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. คณะศึกษาศาสตร์. 2549. **แผนกลยุทธ์คณะศึกษาศาสตร์ พ.ศ. 2549–2552**. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัย.
- ยุวช ทินนະลักษณ์. 2549. **ปริศนาแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจิตรศิลป์.
- วิจารณ์ พานิช. 2548. **การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.).
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. ม.ป.ป. **หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2549. **ร่างรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอก รอบที่ 2 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**. กรุงเทพฯ: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา.
- Nonaka, I. and Takeuchi, H. 1995. **The Knowledge-creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation**. New York: Oxford University Press.
- Wiig, K. 1993. **Knowledge Management Foundations**. Arlington, TX.: Schema Press.